

Plevenski listići Sofijskog bosanskog evanđelja

Mehmed Kardaš
Sarajevo

Abstract: The paper analyzes two sheets of the Bosnian Gospels which are kept in the public reading room “Съгласие 1869” in Pleven under the signature Slav. 2, known in the literature as Pleven sheets. In previous research, these sheets have been identified as part of the Bosnian Sofia Gospels stored in the “St. St. Cyril and Methodius” National Library in Sofia, whose critical edition in 2018 was published by Forum Bosnae, and the digital edition of the text is available in the database *Corpus of Medieval Bosnian Texts: New Testament* (ANUBiH). The publication of digital facsimile of Pleven sheets on the web page of the public reading room “Съгласие 1869” provided an opportunity to prepare a critical edition of these sheets and to comment on their language.

Keywords: Pleven sheets, Sofia Gospels, Bosnian redaction of the Old Church Slavonic language, critical edition

Povodom 150 godina od osnivanja narodne čitaonice “Съгласие 1869” u Plevenu, 2019. godine objavljen je katalog rukopisa Опис на ръкописите на плевенското читалище “Съгласие 1869” u kojem su prezentirani ćirilični rukopisi pohranjeni u biblioteci ove kulturne ustanove. Uz najvažnije kodikološke podatke o rukopisima, katalog je obogaćen i odabranim faksimilima, a među objavljenim rukopisima dva su iz srednjovjekovnog perioda pisana na pergameni: dvolist evanđelja Slav. 2, za koje se navodi da je iz 13. stoljeća, te fragment apostola Slav. 3 iz prve polovine 14. stoljeća. Dvolist evanđelja Slav. 2, koji je u centru našeg zanimanja, u literaturi je poznat kao Plevenski listići za koje je ranije utvrđeno¹ da pripadaju Sofijskom evanđelju, bosanskom crkvenoslavenskom rukopisu čijih se 58 listova čuva u bugarskoj Nacionalnoj biblioteci “Sv. sv. Kiril i Metodij” u Sofiji pod signaturom НБКМ 23+468.² Dok su Sofijski odlomci bili u fokusu pažnje nekoliko istraživača,³ a nedavno je objavljeno i kritičko izdanje nji-

hovog teksta,⁴ Plev. listići bili su dugo nedostupni istraživačima, sve dok ih narodna čitaonica “Съгласие 1869” nije objavila na stranici svoje digitalne biblioteke.⁵

O Plev. listićima osnovne podatke donosi H. Kuna na osnovu neobjavljenog članka P. S. Georgieva, gdje se navodi da se listići nalaze u Biblioteci kulturnog kruga “Georgi Dimitrov” pod signaturom 091/180, njihov sadržaj je dio Iv. evanđelja, drugi i sedmi listić kvaterniona, te jako liče na Pripk. evanđelje.⁶ Sadržaj listića navodi i A. Nazor u svom popisu bosanskih rukopisa.⁷ Ipak, najviše podataka sada nam nudi nedavno objavljeni katalog, svakako uz određene rezerve u pogledu relativne datacije rukopisa, o čemu ćemo nešto više reći kasnije. Prema opisu iz kataloga, riječ je o dva pergamentna lista dimenzija 170 x 130 mm, čije tekstno polje zauzima 135 x 95 mm, a stranica ima 18 redova. Za pismo se navodi da je ustav karakterističan za 13. stoljeće te se komentiraju najvažnije paleografske crte: “а се изписва с петлица, която не достига линията на реда, ч е чашковидно,

¹ Da su listovi br. 23 i 468 dio istoga kodeksa, pretpostavio je još B. Conev (1910), a tu pretpostavku dokazat će na osnovu paleografske analize N. Gošić (1981).

² Digitalno izdanje Sofijskih odlomaka dostupno je na stranici: <http://82.147.128.134/slr/public/image>.

³ Vidi: Conev 1910. i 1923; Lavrov 1914; Gošić 1981; Kuna 2008; Kardaš 2014; Nakaš 2015; Ramić-Kunić 2017.

⁴ Kardaš 2018.

⁵ Digitalno izdanje Plevenskih listića dostupno je na stranici: <https://saglasie1869pleven.com/digitalna/slav2.pdf>.

⁶ Kuna 2008, 121-122.

⁷ Nazor 2010, 135.

ц е с права отвесна дясна черта и наподобява съвременното ч. Характерно е изписването на диграфа оу, при който гласната о е плътно прилепена отляво на хастата на у”.⁸

U dijelu o pravopisu i jeziku stoji da je pravopis jednojerov, bezjusov, “сръбски, но със следи от стара българска основа”, veliko jus daje *u*, malo *e*, jat se čuva na etimološkom mjestu. Sadržaj listova je dio Ev. po Ivanu: I list 1:16-33, 2 list: 3:20-4:1.⁹ Na kraju se navodi da su listovi dio fragmenta koji se čuva u NBKM pod signaturom № 468 (121).¹⁰ Pored podataka iz kataloga, na mrežnoj stranici narodne čitaonice “Съгласие 1869” mogu se pronaći još neki važni podaci o Plev. listićima, odnosno o Sof. evanđelju – rukopis je nekoć bio u Čiprovcima, a ova dva lista biblioteci je darovao Jurdan Cvetkov iz Plevna, koji ih je pronašao 1892. godine.¹¹

Na osnovu uvida u digitalne snimke o listićima se može izvesti još nekoliko zaključaka o njihovoj sudbini. Naime, oštećenja koja su zahvatila margine listova, usljed čega su najviše stradali Euzebijevi kanoni, govore da su listovi stradali dok su bili u sastavu kodeksa jer su njihovi rubovi na isti način oštećeni, a na nekoliko mjesta naknadno su unesene liturgijske oznake istim rukopisima kojim su takve oznake unesene i u Sof. fragment: Iv. 1:28, 3:33 **кѢ**, 3:22 **въ време ѿ**; na gornjoj margini Iа tamnijom crvenom bojom: **пѣе · свѣ нѣ · ба ннкт**[_]. Sve ovo govori da Plev. listići nisu davno odvojeni od ostatka kodeksa.

U kritičkom izdanju Sof. evanđelja koje je 2018. izdao Forum Bosnae ispitan je tekst ovih odlomaka na grafijskom i jezičkom nivou, a za Plev. listiće vrijedi da se u potpunosti uklapaju u rezultate tog istraživanja. Na grafijskom planu ističe se potpuno odsustvo ligatura *ѣ* i *ѡ*, pa je i pravopis prikladnije zvati bosanski, svakako ne “сръбски”, kako ga nazivaju autori kataloga.

⁸ Džurova 2019, 12.

⁹ U katalogu stoji da 2a završava stihom Iv. 4:2, međutim, list završava stihom 4:1.

¹⁰ Džurova 2019, 13.

¹¹ Na stranici <https://spiritofpleven.com/unikalni-stari-rakopisi-sahranjava-bibliotekata-pri-nch-saglasie-1869-v-pleven/> o dvolistu piše sljedeće: “Те съдържат части от Евангелието на Йоан и принадлежат към ръкопис, фрагмент от който се съхранява в Националната библиотека ‘Св. Св. Кирил и Методий’ в София. Цялото евангелие се е намирало някога в Чипровци. Тези два листа са дарени на библиотеката от Юрдан Цветков от Плевен, който ги намира през 1892 г.”

Za pisara Sof. evanđelja, zbog čuvanja slova jat na etimološkom mjestu, pretpostavljeno je ije-kavsko (diftonško) porijeklo, najvjerojatnije govor istočne Bosne¹² koji je zahvaćen hiperdifton-gizacijom, čijih primjera ima i u Plev. listićima: Iv. 1:29 **мѣра**, 3:34 **въ мѣроу**. Primjeri vokalizacije poluglasa, kao i zamjene iskonskog /a/ poluglasom bilježe se u Sof., što bi dataciju trebalo ipak pomjeriti u drugu polovinu 14. stoljeća jer u starijim bosanskim evanđeljima Div. i Man. nema primjera vokalizacije,¹³ kao što je nemamo ni u bosanskim poveljama iz prve polovine 14. stoljeća. S druge strane, kriterij neprelaska *-l > o*, odnosno izostanak ove alternacije u Sof., ne bi išao u prilog pomjeranju datacije u 15. stoljeće,¹⁴ ako je suditi po prvim primjerima ove pojave u bosanskim poveljama.

Morfologija Plev. listića je konzervativna, uostalom kao i Sof. odlomaka, s tim da se bilježi prodor novog aoristnog nastavka u 1. l. mn. u Iv. 1:16 **прнесмо**, tamo gdje drugi bosanski imaju **прнехомъ**. Sofijsko inače dobro čuva arhaične glagolske oblike,¹⁵ naročito starije aoriste,¹⁶ što potvrđuju i Plev. listići: Iv. 1:25 **рѣше**, 1:30 **рѣхъ**, 1:31 **прндъ**, 3:26 **прндоу**, 3:28 **рѣхъ**. U oblicima imperfekta u Plev. se bilježe kontrahirane forme,¹⁷ ali ima i nekontrahiranih: Iv. 3:22 **жнвѣаше** – Div. i Vrut. **жнвѣше**.

Svakako da je ispitivanje leksičkih varijanti Plev. listića najzanimljiviji aspekt njihova proučavanja zbog toga što se u procesu prepisivanja zna desiti da pisar u različitim dijelovima rukopisa koristi različite predloške, pa je potrebno utvrditi u kakvom je odnosu tekst ovoga dvolista prema ostatku kodeksa. Bolje pozicioniranje Plev. listića u kontekst Sof. omogućavaju rezultati istraživanja do kojih sam došao prilikom izrade kritičkog izdanja Sof. odlomaka. Naime,

¹² Kuna 2008, 123.

¹³ Vidi Grickat 1961–1962, 258; Nakaš 2018, 40. Mihaljević tvrdi da primjere vokalizacije poluglasa sadrži Splitski fragment misala iz 13. stoljeća (Mihaljević 2000, 158; 2002, 209 f. 194), međutim, navodi primjere gubljenja slabog: *vsaki, prĉastnikomъ, pričastnikъ* (Mihaljević 2000, 158). Saglasni smo sa Štefanićem da primjeri *prĉastnikomъ* i *pričastnikъ* svjedoče o promjeni *ĉ > /a/* iza palatala te da u Splitskom fragmentu nema primjera zamjene poluglasa sa /a/ (Štefanić 1957, 86, 90).

¹⁴ Sofijsko evanđelje datira u početak 15. stoljeća (Gošić 1981, 240–241).

¹⁵ Kuna 2008, 123.

¹⁶ Kardaš 2018, 19.

¹⁷ Džurova 2019, 13.

usporedba Sof. evanđelja sa kanonskim i drugim bosanskim pokazala je da Sof. odlično slijedi kanonska evanđelja, odnosno da tradira konzervativnu tekstnu verziju prve redakcije. U ovaj zaključak uklopila se i usporedba Plev. listića sa kanonskim evanđeljima, što znači da je pisar za cijeli kodeks koristio jedan glavni predložak, očito vrlo arhaičan. Udaljavanje od kanonskih rukopisa ponekad imamo tamo gdje se bosanski ponašaju kao cjelina te njihovo slaganje svjedoči o nekadašnjoj zajedničkoj pramatici. Tako npr., u stihu Iv. 1:27 u svim bosanskim evanđeljima, izuzev Pripk., izostaje dio stiha koji imaju kanonska evanđelja, a od velikog broja slavenskih rukopisa, u kritičkom izdanju Ivanova evanđelja¹⁸ izostavljanje se bilježi samo u Dobrm., Gal. i Jur. evanđelju, s tim da njima treba pridružiti i Trn. evanđelje:

1:27 Pripk. kao *иже прѣдъ мноѡжъ бысть* Mar. Zogr. *ѣко прѣдъ мноѡжъ естъ* Ass. (*ὅς ἐμπροσθέν μου γέγονεν*) – om. Plev. Kop. Nik. Vrut. Hval. Mlet. kao Trn. Dobrm. Gal. Jur.¹⁹

Kada se tekst Plev. listića udaljava od jednog kanonskog rukopisa, što se uglavnom zapaža u redu riječi, ponekoj omisiji ili dodavanju, podršku ima u drugom kanonskom evanđelju. U Iv. 1:27 bosanski se izostavljanjem početka stiha približavaju Ass., a u 1:31 imaju red riječ kao Ass. i Zogr.:

1:27 om. Plev. Kop. Nik. Vrut. Hval. Mlet. kao Ass. – *съ естъ* Mar. *тъ естъ* Zogr.

1:31 *прѣдъ азъ* Plev. Kop. Nik. Vrut. Hval. Mlet. kao Ass. Zogr. – *азъ прѣдъ* Mar.

Ponekad se od bosanskih udaljava u redu riječi, ali podršku ima u nekim drugim starijim rukopisima poput Mir.:

3:27 *не боуѣтъ дано емоу* Plev. Mir. Dobril. Čud. Pg. kao *нѣстъ дано емоу* Ass. – *не боудеть емоу дано* Kop. Nik. Vrut. Hval. Mlet. kao Mar., def. Zogr.

Za potrebe određivanja Plev. prema drugim bosanskim evanđeljima priređen je kritički aparat koji je potvrdio odlično slaganje sa svim bosanskim predstavnicima. Dionica teksta Plev. listića izrazito je konzervativna, dakle, nema leksičkih inovacija, a razlike u odnosu na druge

bosanske uglavnom se svode na one morfološke prirode ili, pak, na različito pisanje vlastitih imena: npr. Sof. (Plev.) slijedi grčku ortografiju *ἰωάννης* (Ιωάννης), dok drugi bosanski imaju *нѡвнъ*. U istraživanju odnosa unutar bosanske grupe ranije je uočena izrazita podudarnost Sof. i Vrut.,²⁰ što je potvrdila i detaljna usporedba njihovih tekstova u kritičkom izdanju Sof. odlomaka. Slaganje je evidentno i u dijelu Plev. listića, a razilaženja nalazimo onda kada se Vrut. odvaja od cijele grupe, bilo da je riječ o utjecaju nekog drugog predloška koji mu je u prapodlozi (1:21; 3:27), ili je bez podrške (1:27; 3:25):

1:18 *не видѣ ннкъдѣже* Plev. (*нѣгдѣже*) Nik. Hval. Mlet. kao Ass. (*ннколнже*) Zogr. – *ннганже не видѣ ннганже* Kop. – *нѣганже не вѣдн тъкмо* Vrut. (add. *тъкмо* Ass.), def. Mar.

1:21 *уто ѡбо ти еси* Plev. Nik. Mlet. kao Zogr. Ass. – *уто ѡбо еси ти* Kop. Hval. – *кѡ ѡбо еси тѣ* Vrut. kao *къто оубо іеси тѣ* TL, def. Mar.

1:22 *о тебѣ* Plev. Kop. Nik. Mlet. kao Zogr. Ass. – *о себѣ* Vrut. Hval. kao Frol. Jur. Karp. Tol., def. Mar.

1:27 *грѣдн* Plev. Kop. Nik. Hval. (*грѣден*) Mlet. kao Mar. Zogr. Ass. – *грѣдеть* Vrut.

1:30 *по мнѣ грѣдеть* Plev. Kop. Nik. Hval. Mlet. kao Mar. Zogr. Ass. Sav. – *грѣдеть по мнѣ* Vrut.

1:31 *кръсте* Plev. Kop. kao Mar. Zogr. Ass. Sav. – *кръстен* Nik. Hval. Mlet. kao *кръстан* Čud. Tol. – *кръстнтн* Vrut.²¹

3:21 *соуть сѣдѣлапа* Plev. Kop. Nik. Kop. Hval. Mlet. kao Mar. Ass. – *сѣдѣлапа сѣтъ* Vrut., def. Zogr.

3:25 *ѡ ѡуеннкъ* Plev. Div. Kop. Nik. Hval. Mlet. kao Mar. Ass. – *ѡ ѡвкъ* Vrut., def. Zogr.

3:27 *с нѣбсе* Plev. Div. Kop. Nik. Hval. kao Mar. – *с вѣше* Vrut. *с внше* Mlet. kao Dobrm. Giljf.1 Karp. Crk. – *съ вѣше съ нѣсе* Ass., def. Zogr.

U Plev. se mogu pronaći i neke specifičnosti koje govore o bliskosti sa nekim starijim maticama poput one koja je u podlozi makedonskom Karp. evanđelju: u Iv. 3:28 dolazi dodatak *вамъ* koji nemaju ni kanonska ni bosanska evanđelja, kao ni drugi slavenski rukopisi iz kritičkog izdanja Ivanova evanđelja.²² Pored ovog primjera, na davnu bliskost podloga ovih rukopisa mogla bi

¹⁸ Alekseev 1998.

¹⁹ Za ovakve primjere iz Iv. evanđelja Alekseev tvrdi da su mogli doći iz nekog nebizantskog rukopisa koji je korišten pri redakturi rukopisa 10–12. stoljeća. Usp. o tome Alekseev 1998, 33–34.

²⁰ Nakaš 2015, 656.

²¹ Moguće da je pod utjecajem stiha 1:33.

²² Alekseev 1998, 13.

ukazivati i neka druga podudaranja u glagolskim oblicima:

3:28 вамъ Plev. kao Karp. – om. Div. Kop. Nik. Vrut. Hval. Mlet. kao Mar. Ass., def. Zogr. Sav.

1:26 ѿве[щ]авъ Plev. Vrut. kao Karp. – ѿвеща Kop. Nik. Hval. Mlet. kao Mar. Zogr. Ass.

3:21 творе Plev. kao Karp. Dobril. – творен Kop. Nik. Vrut. Hval. Mlet. kao Mar. Ass., def. Zogr.

Na kraju donosimo kritičko izdanje Plev. listića koje je dodatak izdanju Sof. evanđelja u čiji su

kritički aparat ušle varijante iz Vrut. i Dov. evanđelja. Prema osnovnom tekstu Plev. listića ovdje su postavljeni svi rukopisi čiji su digitalizirani tekstovi dostupni u bazi *Korpus srednjovjekovnih bosanskih tekstova: Novi zavjet* (ANUBiH): Div., Nik., Vrut., Hval. i Mlet., s tim da se s Div., koje je def. do 2:7, mogao usporediti samo dio teksta od 3:20, dok Čajn. nema sačuvano Ev. po Ivanu. Kritički aparat donosi sve razlike prema ovim rukopisima, izuzev razlika u refleksima jata, vokalizaciji jakog i gubljenju slabog poluglasa.

1a

Iv. 1:17-25

	его мн всн прнесмо б̄годѣтъ в[]	
	б̄лагодѣтъ ^{1:17} ѣко законъ монсѣ[]	
	данъ б̄н̄ б̄лагодѣ нстнна нс̄х̄м[]	[]
	^{1:18} б̄а ннктоже не вндѣ ннкѣдѣже нн[]	[]
5	уедн с̄н̄ сн въ лонѣ ѿ̄н̄ тн нсповѣд[]	[]
	^{1:19} н се естъ с̄вѣтъство н̄ѡаново ег̄а пос	
	лаше нюдѣ ѿ ерс̄ма нерѣн н левьгн	[]
	тн да въпросетъ н ты кто есн ^{1:20} нсповѣ	[]
	н не ѿврьже се ѣко нѣсамъ азъ х̄ѣ ^{1:21} н в	
10	ьпроснше н што ѡбо тн есн нлнѣ лн есн	
	н г̄ла нѣсамъ пр̄ркѣ лн есн тн н ѿве	
	щан нн ^{1:22} рѣше же емоу кто есн да ѿвѣ	
	тъ дамъ пославьшнмъ нн што г̄лѣ	нѡ []
	шн ѡ тебѣ самомъ ^{1:23} р̄ѣ азъ г̄л̄сѣ въ	а []
15	пнюцаго въ поуствнѣ нсправнте	мр []
	поуть г̄н̄ ѣкоже р̄ѣ нсанѣ пр̄рокѣ	[]
	^{1:24} н посланн б̄хоу ѿ фарнсѣн ^{1:25} н въпр	[]
	оснше н рѣше емоу што ѡбо кр̄ща	нѡ ат
	ешн	†
		зе

16 в[] васъ Mlet. — прнесмо] прнехомъ Nik. Vrut. Hval. Mlet. — 17 б̄н̄] б̄н̄ Nik. б̄н̄ Hval. add. а Vrut. Hval. Mlet. — б̄лагодѣ (!)] б̄лагодѣтъ Nik. Vrut. Hval. Mlet. — нс̄х̄м[] add. дана Hval. — 18 не вндѣ ннкѣдѣже] н̄гднже не вѣдн тькмо Vrut. — сн] са Vrut. Hval. Mlet. — ѿ̄н̄] add. н Nik. Hval. — тн] ть Nik. Vrut. та Hval. — 19 н̄ѡаново] om. Vrut. н̄ѡн̄ово Nik. Hval. Mlet. — нюдѣе] нюдене Nik. нюдѣн Mlet. — нерѣн] нерѣне Nik. нерѣе Vrut. Hval. — левьгнтн] левь̄гнтн Nik. Vrut. — н̄³] om. Vrut. Hval. Mlet. — 20 нсповѣ] om. Hval. — азъ] om. Mlet. — 21 што] кѡ Vrut. — тн есн] есн тн Vrut. Hval. — н̄³] ты Vrut. om. Hval. — н̄⁴] om. Hval. Mlet. — ѿвещан] ѿвеща Nik. Hval. ѿвещавъ Vrut. Mlet. — нн] н̄н̄ Hval. — 22 тебѣ] себѣ Vrut. Hval. — р̄ѣ] add. же Nik. Hval. — выпнюцаго] выпнюца Nik. — фарнсѣн] парьсѣ Hval. — 25 въпроснше] add. н Nik. Vrut. add. н глоуще Hval.

Div. def. Lk. 24:31 — Iv. 2:7

Na gornjoj margini drugim rukopisom dodana liturgijska oznaka: п̄не · с̄вѣ н̄е · б̄а ннкт[].

	ходнтъ къ свѣтоу да не ѡблнуетъ се [] ла его ѣко зла соуть ^{3:21} а творе нстнпоу г[] едетъ къ свѣтоу да ѣветъ се дѣла его ѣ[] ѡ бзѣ соуть съдѣлана ^{3:22} по снхъ же прнде 5 нсѣ н ѡуеннцн его въ нюдѣскоу земю н тоу жнвѣаше с нмн н крѣпаше ^{3:23} бѣ же нѡанъ крѣсте въ еѡнѣ блнзъ салнма ѣко водн многн бѣхоу тоу н прнхожахѣ н крѣщахоу се ^{3:24} не ѡ бо бѣ всаженъ въ ть 10 мннцоу нѡанъ ^{3:25} бѣ же стезанне ѡ ѡуе ннкъ нѡановѣ съ нюдѣн ѡунценн ^{3:26} н пр ндоу къ нѡану н рѣже емоу равн нже б ѣ с тобою ѡб онъ поль нѡръдна емоужѣ ты свѣтельствова се крѣщаѣ н всн гре 15 доуть к нему ^{3:27} ѡвеща нѡанъ рѣ не мо жеть ѡлвкъ прнматн ннуже аще не боуть дано емоу с небсе ^{3:28} вн самн мнѣ свѣтельствуете ѣко рѣхъ вамъ Д. О ВЪПРОШЕНН ѡУНЦЕННѢ	нѡ [] [] [] [] нѡ к[] А М нѣ М^р н нѡ кз † зє нѡ кн а М а† М^р а А †

20 __ходнтъ] прнходеть Vrut. — его] нхъ Vrut. — 21 творе] творен Nik. Vrut. Hval. Mlet. — соуть съдѣлана] съдѣлана схъ Vrut. —
 22 тоу] тѣн Mlet. — жнвѣаше] жывѣше Div. жнвнше Vrut. — крѣпаше] add. е Vrut. Hval. Mlet. — 23 бѣ] бѣ Nik. — нѡанъ] новнъ
 Div. Nik. Vrut. Hval. Mlet. — крѣсте] крѣстен Nik. Vrut. Hval. Mlet. — еѡнѣ] енонѣ Div. Hval. Mlet. енѡнѣ Nik. едонъ Vrut. — бѣхоу]
 бнѣхѣ Vrut. — прнхожахѣ] прнхожахоу Hval. add. к нему Hval. Mlet. — се] om. Div. — 24 бѣ] бѣ Nik. Hval. — всаженъ въ тьмннцоу
 нѡанъ] новнъ всаженъ въ тамннцѣ Hval. — нѡанъ] новнъ Div. Nik. Vrut. Mlet. — 25 бѣ] бѣ Hval. — стезанне] стезанню Mlet.
 — ѡуеннкъ] ѡлвкъ Vrut. — нѡановѣ] новновъ Div. Nik. Vrut. Mlet. новновѣ Hval. — ѡунценн] праем. о Div. Nik. Vrut. Hval. Mlet.
 — 26 нѡану] новноу Div. Nik. Vrut. Hval. Mlet. — рѣже (!)] рѣше Div. Nik. Vrut. Hval. Mlet. — бѣ] бѣ Nik. — нѡръдна] нерьдана
 Vrut. — се] съ Vrut. — 27 ѡвеща] ѡвещавъ Nik. праем. н Div. Mlet. — нѡанъ] новнъ Div. Nik. Vrut. Hval. Mlet. add. н Nik. Vrut. Hval.
 Mlet. — прнматн] прнематн Div. Nik. Hval. — дано емоу] емоу дано Nik. Vrut. Hval. Mlet. — небсе] вше Vrut. внше Mlet. — 28
 вамъ] om. Div. Nik. Vrut. Hval. Mlet.

Na početku stiha 3:22 drugim rukopisom dodana liturgijska oznaka **въ време ѡ**.

[] [] [] нѠ л̄ Г̄ М̄ р̄аѣ Л̄ Ѡ† нѠ л̄а † зе нѠ л̄в З̄ М̄ Ѡ†	5 10 15	[]ко нѣсмь азъ х̄ъ нь посланъ есмь пр̄ѣ нн̄м̄ 3:29 нмѣ невѣстоу женнхъ естъ а дроугъ жен нховъ стое послоушаеть его радостню ра доуеть се за гла женнховъ сн Ѥбо радосъ моъ испльнн се 3:30 ѡномоу побаеть растн а мнѣ мнѣтн се 3:31 гредн с внше надъ всѣ мн естъ сн ѡ зем̄е ѡ зем̄е естъ н ѡ зем̄ле глетъ гредн с нбсе на всѣмн естъ 3:32 нже вн дѣ н слнша се свѣтелствоуе н свѣтелтва его ннктоже не прнем̄еть 3:33 прнем̄ен его свѣтлство запеуатлѣн ѣко бѣ нстнн̄ь есть 3:34 егоже бо посла бѣ глн бжне глетъ не въ мѣроу бо бѣ даеть д̄ха 3:35 ѡць любн сна н вса дасть емоу въ роуцѣ его 3:36 вѣроуе въ сна нма жнвотъ вѣунн а нже не вѣроуе въ сна не Ѥзрнтъ жнвота нь гнѣвъ бжн п рѣбнвѣе на немь 4:1 ега же разоумѣ гѣ ѣко Ѥслншаше парнснѣ ѣко нсѣ множнше Ѥу

29 []ко] om. Nik. Vrut. Hval. Mlet. — **н**мѣ] нмѣн Div. Nik. Mlet. — стое] стоен Nik. — послоушаеть] праем. н Div. Nik. Hval. — радуеть] радоуен Nik. — его] om. Vrut. — 30 мнѣтн] манькатын Hval. поннжатын Mlet. — 31 ѡ зем̄е ѡ зем̄е естъ н ѡ зем̄ле] ѡ зем̄е естъ · н ѡ земле Div. ѡ земле ѡ зем̄ле н Vrut. ѡ земле иѣ ѡ земле н Hval. ѡ земле ѡ земле иѣ ѡ земле иѣ ѡ земле Mlet. — гредн] праем. а Vrut. — 32 се] н Vrut. — свѣтелствоуе] свѣтельствѣе Vrut. — 33 прнем̄ен] прнемь Div. праем. н Nik. — запеуатлѣн] запеуатлѣе Div. запеуатлѣ Nik. Hval. Mlet. запеуатлнеть Vrut. — 34 мѣроу] мьрѣ Vrut. — даеть] дасть Mlet. — д̄ха] д̄хъ Mlet. — 35 емоу] om. Mlet. — роуцѣ] рѣкѣ Vrut. — 36 **в**ѣроуе] вѣроуен Div. Nik. Vrut. Hval. Mlet. — сна1,2] add. бжъѣ Hval. — бжн] add. н Nik. — 1 же] om. Hval. — парнснѣ] фарнсн Div. парсн Mlet.

Na kraju stiha 3:33 drugim rukopisom dodana liturgijska oznaka: **кѠ**.

Summary

Pleven sheets of the Bosnian Sofia Gospels

On the occasion of the 150th anniversary of the founding of the public reading room “Съгласие 1869” in Pleven, in 2019 a catalog of manuscripts has been published, in which two sheets of the Bosnian Gospels was presented, known as the Pleven sheets, which are kept in this library under the signature Slav. 2. The sheets have recently been available on the web page of the digital library of the public reading room “Съгласие 1869”. In previous research, these sheets have been identified as part of the Bosnian Gospels from Sofia stored in the “St. St. Cyril and Methodius” National Library in Sofia, whose critical edition in 2018 was published by Forum Bosnae, and the digital edition of the text is available in the database *Corpus of Medieval Bosnian Texts: New Testament* (ANUBiH). For the purposes of analyzing these sheets, a critical edition was prepared where the text was compared with other Bosnian gospels: Divoš Gospels, Nikolje Gospels, Vrutok Gospels, Hval’s and Venetian miscellany. Linguistically, they show all the features that are characteristic of most of the manuscript – the Sofia Gospels.

Izvori

- Ass. – *Assemanijevo evanđelje* – 11. st., kratki aprakos, kanonski crkvenoslavenski
Crk. – *Crkolez br. 1*, sredina 13. st., puni aprakos, srpski crkvenoslavenski
Čajn. – *Čajničko evanđelje*, početak 15. st., tetra, bosanski crkvenoslavenski
Čud. – *Čudovski Novi zavjet*, 1354/1355. god., ruski crkvenoslavenski
Div. – *Divoševo evanđelje*, druga četvrtina 14. st., tetra, bosanski crkvenoslavenski
Dobril. – *Dobrilovo evanđelje*, 1164. god., puni aprakos, ruski crkvenoslavenski
Dobrm. – *Dobromirovo evanđelje*, 12. st., puni aprakos, makedonski crkvenoslavenski
Dov. – *Evanđelje iz Dovolje*, kraj 14. st., tetra, bosanski crkvenoslavenski
Frol. – *Frolovo evanđelje*, 14. st., tetra, ruski crkvenoslavenski
Gal. – *Galičko evanđelje*, 1144. god., tetra, ruski crkvenoslavenski

- Giljf.1 – *Giljferding 1*, oko 1284. god., puni aprakos, srpski crkvenoslavenski
Hval. – *Hvalov zbornik*, 1404. god., tetra, apostol, psaltir, apokalipsa, bosanski crkvenoslavenski
Jur. – *Jurjevsko evanđelje*, 1119–1128. god., puni aprakos, ruski crkvenoslavenski
Karp. – *Karpinsko evanđelje*, 13–14. st., puni aprakos, makedonski crkvenoslavenski
Mar. – *Marijansko evanđelje*, 11. st., tetra, kanonski crkvenoslavenski
Mir. – *Miroslavljevo evanđelje*, 12. st., puni aprakos, zetsko-humski crkvenoslavenski
Mlet. – *Mletački zbornik*, 14/15. st., tetra, apostol, apokalipsa, bosanski crkvenoslavenski
Nik. – *Nikoljsko evanđelje*, posljednja četvrtina 14. st., tetra, bosanski crkvenoslavenski
Priprk. – *Priprkovićevo evanđelje*, 14/15. st., tetra, bosanski crkvenoslavenski
Sav. – *Savina knjiga*, 11/12. st., kratki aprakos, kanonski crkvenoslavenski
Sof. – *Sofijsko evanđelje*, 14. st., tetra, bosanski crkvenoslavenski
TL – *Nova liturgijska tetra*, 14. st., srpski crkvenoslavenski
Tol. – *Tolkovoe evanđelje Teofilakta Ohridskog*
Trn. – *Trnovsko evanđelje*, 13. st., tetra, bugarski crkvenoslavenski
Vrut. – *Vrutočko evanđelje*, kraj 14. st., tetra, bosanski crkvenoslavenski
Zogr. – *Zografsko evanđelje*, 11. st., tetra, kanonski crkvenoslavenski

Napomena: Građa iz bosanskih rukopisa ekscerpirana je iz baze: *Korpus srednjovjekovnih bosanskih tekstova: Novi zavjet* (ANUBiH): <https://kartoteka.anubih.ba/gradja/search>, a iz drugih rukopisa iz kritičkih izdanja Alekseev 1998. i Rodić / Jovanović 1986.

Literatura

- Alekseev, A. A. i dr. 1998, *Evangelië ot Ioanna v slavjanskoj tradicii*, Rossijskoe biblejskoe obščestvo, Sankt-Peterburg 1998.
Conev, B. 1910, *Opisъ na rĕkopisite i staropečatnitë knigi na Narodnata biblioteka vъ Sofija*, Narodna biblioteka, Vol. I, Sofija 1910.
Conev, B. 1923, *Opisъ na rĕkopisite i staropečatnitë knigi na Narodnata biblioteka vъ Sofija*, Narodna biblioteka, Vol. II, Sofija 1923.
Džurova, A. i dr. 2019, *Opis na rĕkopisite na plevenskoto čitalište “Съгласие 1869”*, ARS MMM Studio, Sofija 2019.

- Gošić, N. 1981, Bosansko rukopisno evanđelje Sofijske narodne biblioteke "Kiril i Metodij", Radovi ANU-BiH 70/21, 1981, 231-242.
- Grickat, I. 1961–1962, Divoševo evanđelje: Filološka analiza, Južnoslavenski filolog XXV, 1961–1962, 227-295.
- Jagić, V. (ed.) 1879, Codex Zographensis, Quattuor evangeliorum codex glagoliticus olim Zographensis nunc Petropolitanus: characteribus cyrillicis transcriptum notis criticis, prolegomenis appendicibus auctum, Apud Weidmannos, Berolini 1897.
- Jagić, V. (ed.) 1883, Quattuor evangeliorum, Versio-nis palaeoslovenicae, Codex Marianus glagoliticus, Characteribus cyrillicis transcriptum, Apud Weidmannos, Berolini 1883.
- Kardaš, M. 2014, O jezičkim i grafijskim odlikama Sofijskog bosanskog evanđelja, Forum Bosnae 66, Sarajevo 2014, 138-149.
- Kardaš, M. 2018, Bosansko četveroevanđelje: Sofijski odlomci, Forum Bosnae 80, Sarajevo 2018.
- Kuna, H. 2008, Bosanska srednjovjekovna književnost, Forum Bosnae 45, Sarajevo 2008.
- Kuna, H. i dr. 1986, Zbornik Hvala krstjanina, Svjetlost, Sarajevo 1986.
- Lavrov, P. A. 1914, Paleografičeskoe obozrēnie kiril-lovskago piš'ma, Enciklopedija slavjanskoj filologii, Tipografija Imperatorskoj akademii nauk, Petrograd 1914.
- Mavrodinov, B. i dr. 1981, Asemanievo evanđelje, faksimilno izdanje, Nauka i iskustvo, Sofija 1981.
- Mihaljević, M. 2000, Die Jer-Zeichen in den aeltesten kroatisch-glagolitischen Fragmenten, U: Miklas, H. (ur.) Glagolitica: Zum Ursprung der slavischen Schriftkultur, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2000, 150-163.
- Mihaljević, M. 2002, Slavenska poredbena gramatika, 1. dio, Uvod i fonologija, Školska knjiga, Zagreb 2002.
- Nakaš, L. 2015, Vrutočko bosansko četveroevanđelje, Forum Bosnae 67–68, Sarajevo 2015.
- Nakaš, L. 2018, Divoševo evanđelje: Studija i kritičko izdanje teksta, Institut za jezik, Sarajevo 2018.
- Nazor, A. 2010, Manuscripts of the Bosnian Church, Forum Bosnae 49, Sarajevo 2010, 123-174.
- Ramić-Kunić, E. 2017, Čajničko četveroevanđelje: bosanski rukopis s početka 15. stoljeća, Institut za jezik, Sarajevo 2017.
- Rodić, N. / Jovanović, G. 1986, Miroslavljevo jevanđelje, kritičko izdanje, SANU, Beograd 1986.
- Štefanić, V. 1957, Splitski odlomak glagoljskog misala starije redakcije, Slovo 6–7–8, Zagreb 1957, 54-133.